

Izveštaj sa drugog regionalnog okruglog stola o stanovanju Roma

Tirana, Albanija
26-27. februar 2014. godine

Svrha ovog regionalnog okruglog stola bila je promocija razmjene iskustava između NVO i vlada u zemljama Zapadnog Balkana u oblasti stanovanja Roma. Projekat „Najbolja iskustva iz prakse za uključenje Roma“ (BPRI) takođe je iskoristio ovu priliku da predstavi *Regionalni izvještaj o legalizaciji i unapređenju romskih naselja i pristupu Roma socijalnom stanovanju*.

Regionalni izvještaj o legalizaciji i unapređenju romskih naselja i pristupu Roma socijalnom stanovanju predstavio je Alonso Ayala, koordinator za izradu izvještaja, Institut za studije stanovanja i urbanističkog razvoja (IHS)

Glavna svrha ovog izvještaja bila je „da istakne neophodne reforme politika i strategija za rješavanje situacije sa stanovanjem ugroženih Roma, iz perspektive legalizacije, unapređenja naselja i socijalnog stanovanja“. U izvještaju je to postignuto kroz procjenu pravnog i institucionalnog okvira i uslova stanovanja, te dokumentovanje primjera dobrih praksi za učenje u cijeloj regiji Zapadnog Balkana. Generalno, dobre prakse za učenje su one kroz koje se:

1. Sagledava širi kontekst zemljišta i stanovanja
2. Podržava uvođenje Roma u redovne tokove u legalizaciji, socijalnom stanovanju i socijalnoj pomoći
3. Razvija ciljne pristupe za romsko stanovništvo, prema potrebi
4. Razmatra stanovanje prije nego samo sklonište
5. Stavljajući naglasak na organizaciju zajednice
6. Stremi okončanju zavisnosti.

Posebni principi za legalizaciju, unapređenje naselja i socijalno stanovanje

Legalizacija	Unapređenje naselja	Socijalno stanovanje
Dostupnost Pristupačnost	Prikupljanje podataka Konsultacije o ishodima projekta Regularizacija Legalizacija zemljišta i zgrada Planiranje naselja Socioekonomska integracija	Raspoloživost Pristupačnost Dostupnost Kvalitet

Preporuke:

Na nivou zemalja:

- Lokalne vlasti i NVO trebaju pružiti pomoć romskim porodicama u pogledu informisanja i registracije za legalizaciju i socijalno stanovanje.
- Postoji potreba za usvajanjem prostornih planova koji uključuju (unaprijeđena, legalizovana i opslužena) romska naselja.

Na nivou zajednice:

- Same romske porodice trebaju odigrati ključnu ulogu u unapređenju svojih naselja i u organizovanju svojih zajednica.
- Vođe romskih zajednica i njihove partnerske NVO trebaju podići nivo svijesti o troškovima (u vidu naknada i servisnih davanja) i pogodnostima (u vidu pravnog i građanskog statusa) koji prate veću integraciju.

Izveštaj je dostupan na sljedećoj internet stranici: http://www.bpri-odih.org/single-news/items/Housing_report.html?file=tl_files/new/Housing%20Report/ENG.pdf.

Regionalna perspektiva o stambenom zbrinjavanju Roma koristeći pristup baziran na ljudskim pravima – Jan Jařab, regionalni predstavnik za Evropu, Kancelarija visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR)

OHCHR je organizovao kolokvij o segregaciji Roma u stanovanju u saradnji sa Vladom Španije. Kolokvij je održan u periodu 15-16. januara 2014. godine u Madridu, a učesnicima okruglog stola u Tirani je podijeljen potpun izvještaj. Glavni dio kolokvija je organizovan prema *Chatham House* pravilu, čime je garantovana anonimnost u cilju stimulisanja otvorene diskusije.

Konstatovano je da se u pojedinim zemljama većina Roma čak ne kvalifikuje za socijalno stanovanje jer nemaju stabilan prihod, što je često jedan od preduslova za pristup socijalnom stanovanju. Postoje i situacije u kojima projekti socijalnog stanovanja postoje u neposrednoj blizini siromašnih naselja čiji stanovnici nemaju pristup tom stanovanju, i malo ili nimalo pristupa socijalnim servisima koje takvo stanovanje nudi.

Organi vlasti (nacionalne kao i lokalne) često okreću glavu umjesto da se bave stanjem u najgorim siromašnim naseljima – iz brojnih razloga, ali prije svega zato jer su izazovi na tim lokalitetima toliko duboko ukorijenjeni da njihovo prevazilaženje djeluje beznadno, sa jako malim izgledima da budu uspješno riješeni. Takav stav upotpunjava krug u kojem se stoga rješavanju problema uopšte ne pristupa.

U osmišljavanju, provođenju i procjenjivanju stambenih programa bi se trebao primjenjivati pristup baziran na ljudskim pravima. Trebalo bi se oslanjati na lekcije naučene iz ranijih programa kako bi se osiguralo da se ne ponavljaju iste greške. Regionalni izvještaj koji je objavio BPRI podržava ovakav pristup na način da ističe dobre prakse za učenje.

Radne grupe:

- **Legalizacija** – moderator Paul Rabe, ekspert za legalizaciju IHS, i Erol Ademov, službenik za manjinske zajednice u Opštini Štip

Učesnici su naglasili da Romi često nisu u stanju da priušte troškove legalizacije, tako da bi bili korisni krediti sa niskom kamatnom stopom za pokrivanje troškova geodetskog snimka stanja. Obzirom da su neke od romskih mahala (naselja) starije od zemalja u kojima se nalaze, a uzimajući u obzir izazove pristupa legalizaciji kuća po kuću, moglo bi biti primjereno uvesti *lex specialis* (poseban zakon) za rješavanje statusa ovih naselja. Sredstva naplaćena u procesu legalizacije trebalo bi iskoristiti za unapređenje infrastrukture. Legalizacija takođe potiče ekonomsku aktivnost jer su osobe u stanju da koriste imovinu kao zalog i kapital.

- **Učestvovanje Roma u procesu planiranja** – moderator Vladimir Macura, Društvo za unapređenje romskih naselja, Srbija

Radna grupa o učestvovanju posvetila je svoj doprinos Nicolae Gheorghe, romskom aktivisti i bivšem višem savjetniku OSCE ODIHR za Rome i Sintije, (Rukovodilac kontakt tačke za pitanja Roma i Sintija), koji je nedavno preminuo. Naglasili su da postoji široka lepeza dostupnih mehanizama za učestvovanje i da je finalni rezultat ono što definiše njihovu vrijednost. Za novoizgrađena naselja i stambene projekte, postoje vrlo dobri standardi gradnje, ali njih bi uvijek trebalo prilagoditi potrebama porodica i zajednice. Učestvovanje Roma takođe bi trebalo osigurati ne samo kroz javnu raspravu nacrtu plana u opštini, već i kroz sam proces izrade nacrtu. Lokalitet naselja ili novih stambenih prostora trebao bi biti

predmet temeljitih pregovora kako bi se osiguralo da Romi nisu segregirani na periferiji gradova, gdje imaju mali broj prilika za ekonomsko i socijalno uključivanje.

- **Socijalno stanovanje** – moderator Nora Teller, sociolog, *Metropolitan Research Institute* (Budimpešta), i Idaver Memedov, službenik za pitanja Roma i Sintija, OSCE/ODIHR.

Sve zemlje u regiji Zapadnog Balkana imaju relativno mali fond socijalnog stanovanja na raspolaganju i taj instrument ima svoja ograničenja (ekonomska i sl.), pa bi vlade trebale istražiti različite alternative prema potrebama Roma. Vlade mogu koristiti subvencije i omogućiti sredstva za unapređenje postojećih stambenih objekata, pored stavljanja na raspolaganje/davanja u najam stanova korisnicima.

Korisno je pomiješati stanare sa različitom platežnom moći i osmisлити aktivnosti generisanja prihoda za one nižeg imovnog stanja. Projektovanje zgrada trebalo bi odgovoriti na potrebe korisnika i važno je pratiti sveobuhvatan pristup (tj., uzeti u obzir obrazovanje, prijava u matične knjige, zapošljavanje, zdravstvenu zaštitu i ostale aspekte, ne samo stanovanje).

Vlade bi trebale omogućiti korisnicima da učestvuju u izboru – za mnoge od njih to je najkrupnija odluka u životu. U velikom broju slučajeva, Romi nisu u mogućnosti da pristupe programima socijalnog stanovanja zbog nedostatka dokumenata ili stabilnog prihoda, tako da je potrebno prilagoditi zakone i pravila.

Izveštaj o legalizaciji romskih naselja u Bosni i Hercegovini – Hajro Pošković, pravni savjetnik, Misija OSCE u Bosni i Hercegovini

U ovom izvještaju analizirano je stanje legalizacije romske zajednice u Lukavcu, Kaknju, Jajcu, Jablanici, Mostaru, Prijedoru, Bijeljini i Brčkom. Ovo je prvi izvještaj ove vrste u Bosni i Hercegovini i biće zvanično predstavljen 8. aprila. Uzimajući u obzir obim dokumentacije koja se zahtijeva za legalizaciju, kao i povezane troškovi, izvještaj razmatra četiri grupe bespravno izgrađenih stambenih jedinica:

1. Objekti izgrađeni na zemljištu u vlasništvu korisnika objekta,
2. Objekti izgrađeni na zemljištu u vlasništvu predaka korisnika objekata (ostavinski postupak nije proveden),
3. Romska naselja i objekti na zemljištu u državnom vlasništvu,
4. Legalizacija objekata koji ne ispunjavaju tehničke uslove gradnje.

Nakon ispitivanja kantonalnih odluka o legalizaciji i drugih propisa, izvještaj je ponudio konkretne preporuke svakoj opštini koja je bila predmet analize. Između ostalog, jedna od generalnih preporuka uključuje posebnu naknadu za legalizaciju za socijalno ugrožene kategorije kao što su Romi. Cijeli izvještaj je dostupan na [BPRI internet stranici](#).

Procjena kapaciteta države da se bave negativnim efektima procesa legalizacije u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji – Aleksandar Lazovski, nacionalni službenik BPRI projekta, OSCE/ODIHR

U ovom izvještaju procjenjeni su kapaciteti države da se bave porodicama koje mogu ostati bez doma kao posljedica procesa legalizacije. Makedonske romske zajednice većinom žive u urbanim područjima, od čega 43% u glavnom gradu, a procjenjuje se da oko 70% romske populacije nema vlasničke dokumente za stambene objekte koje koriste. Nekoliko studija je potvrdilo da Romi uglavnom žive u područjima sa neriješenim imovinskim pitanjima, izvan zona obuhvaćenih urbanističkim planovima i bez osnovne infrastrukture. Zakonom o legalizaciji vlasnicima svih stambenih objekata izgrađenih bez dozvole prije 3. marta 2011. godine omogućeno je da podnesu zahtjev za legalizaciju.

Opšte viđenje je da opštinske vlasti nisu bile pripremljene za ovaj proces i da je dinamika bila različita u svakoj opštini. Zastupljenost Roma u opštinskoj administraciji varira od opštine do opštine. Postojanje zaposlenika romske nacionalnosti u opštinskoj administraciji (kao što je slučaj sa Štipom i Prilepom) može olakšati komunikaciju između građana romske nacionalnosti i uprave. To je posebno važno zbog složene prirode procesa legalizacije. Kao prepreka je takođe identifikovana navodna korupcija. Izvještaj će uskoro biti dostupan na internet stranici BPRI.

Rad Vijeća Evrope na Savezu gradova i regija, ROMACT/ROMED – Marius Jitea, savjetnik za program ROMACT/ROMED

Ključne vrijednosti integralne za rad Vijeća Evrope su demokratija, ljudska prava i vladavina prava. U prethodnim godinama, aktivnosti su se premjestile za nivoa mehanizama za saradnju među vladama ili mjera za jačanje građanskog društva na integrisani pristup fokusiran na zajednicu u okviru kojih lokalne zainteresovane strane sa zajednicom/zajednicama građana zajedno osmišljavaju i kreiraju planove razvoja.

Od vremena usvajanja Strazburške deklaracije iz 2010. godine, Vijeće Evrope ojačalo je svoje napore na jačanju demokratskih mehanizama u 47 država članica. Kao rezultat, razvijena su četiri mehanizma:

1. DOSTA kampanja za podizanje svijesti o Romima među neromskim stanovništvom. Više informacija i alata za borbu protiv stereotipa dostupno je na internet stranici: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/dosta_en.asp.
2. ROMED program (2011-2013) razvio je mehanizam putem kojeg je obučeno preko 1.000 Roma kao medijatora za zdravstvo, obrazovanje i zajednicu. ROMED2 je ograničen na manji broj zemalja i biće usmjeren na jačanje zajednica. Više informacija je dostupno na internet stranici: <http://romed.coe-romact.org/>.
3. Savez gradova i regija za uključivanje Roma – politički mehanizam koji okuplja (do)gradonačelnike i izabrane vijećnike na promociji životnih standarda Roma. Inicijativi se do sada priključio ukupno 121 grad iz 27 različitih zemalja. Gradovi i opštine iz regije Zapadnog Balkana su također pozvani da se pridruže. Više informacija je dostupno na internet stranici: <http://www.roma-alliance.org/>.
4. ROMACT program je fokusiran na lokalnu upravu u pet zemalja (ukupno 40 lokalnih uprava ali sa brojem u porastu). Cilj je da ove lokalne samouprave do marta 2015. godine usvoje lokalne akcione planove za uključivanje Roma. Više detalja je dostupno na internet stranici: <http://coe-romact.org/>.

Status romskih naselja u Albaniji –Aida Seseri, Direkcija za urbanističke usluge i stanovanje, Ministarstvo urbanističkog razvoja i turizma, Albanija

Pravni okvir ne isključuje Rome i nudi mogućnosti za legalizaciju stambenih objekata. Međutim, zbog izazova u ovoj oblasti, vlada je uvela nekoliko projekata koji promovišu legalizaciju:

1. U saradnji sa Razvojnomo bankom Vijeća Evrope, socijalno stanovanje je promovisano kroz Quereri projekat.
2. Vlada takođe pruža stambene kredite sa nultom kamatnom stopom.
3. Nedavno je uspostavljen novi Fond za stanovanje i vlada je dodijelila 30 miliona LEK (preko 210.000 EUR) iz budžeta.

Kriterijumi za dodjeljivanje socijalnog stanovanja uključuju broj članova porodice, socijalne i ekonomske kriterije. Za pristup uslugama presudni su identifikacioni dokumenti, skupa sa dokazom o prihodima. Mali grantovi su jedan pristup koji se može koristiti za unapređenje postojećih stambenih objekata (kao komplementarna radnja izgradnji novih jedinica za socijalno stanovanje što je često skuplja opcija). Novi Fond za stanovanje će se fokusirati na ovaj pristup.

Unapređenje romskih naselja predvođeno stanovnicima naselja – Leo Meyer, HEKS-EPER, Švicarska, i Slađana Jovanović, NVO EHO, Srbija

Stanovnici romske nacionalnosti imaju kapacitete da unaprijede stanje stanovanja vlastitim radom:

- ali: neophodno je usmjerenje i strukturisan proces, sa jasnim učešćem, ulogama, pravima i obavezama učesnika

Moguće je ubjediti opštine da unaprijede uslove stanovanja u romskim naseljima:

- ali: potreban im je obećavajući, provodiv i finansijski pristupačan pristup. Situacije u kojima su obje strane na dobitku

Vlasti moraju biti motivisane da urade više:

- ali: potrebne su im uspješne priče koje pokazuju opipljive rezultate, lobiranje i zagovaranje

EHO se fokusirao na unapređenje romskih naselja predvođeno stanovnicima u legalizovanim naseljima ili naseljima koja su u procesu legalizacije. Svako naselje izabralo je vijeće od približno šest predstavnika za pregovore o radovima. Na bazi raspoloživog finansiranja (2.000 – 3.600 EUR po porodici), same romske porodice su odredile prioritete intervencija koje su bile najvažnije za unapređenje njihovog kvaliteta života (tj., zamjena krova, dodavanje prostorija, izgradnja kupatila, itd.). Oni su učestvovali kroz radnu snagu i reciklirani materijal što je smanjilo troškove gradnje, dok su donatorska sredstva korištena da se obezbijede tehničari za struju, vodoinstalacije i druge zanate. Na bazi ovog iskustva, razvijena su tri glavna modela:

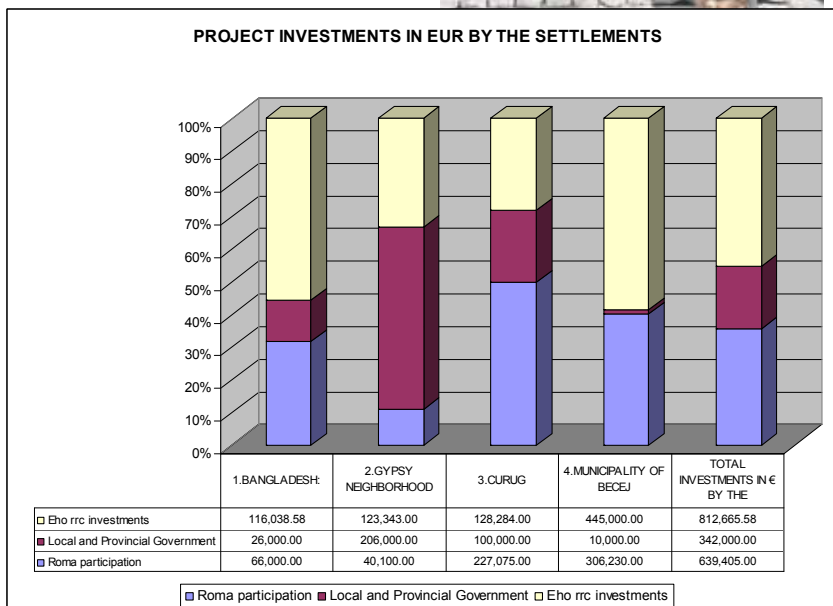
1. Osiguravanje minimalnih higijenskih standarda kroz izgradnju kupatila i popravku kuće (2.000 EUR po kući)
2. Rekonstrukcija kuća koje nisu sigurne za stanovanje (2.800 EUR po kući)
3. Izgradnja mini kuća u slučajevima gdje prvobitnu kuću nije bilo moguće popraviti (3,600 EUR po kući) – samo 20-30 m² ali je projektovana tako da se može proširiti da zadovolji potrebe porodice

Do sada je izgrađeno 408 septičkih jama i 540 kupatila, rekonstruisano je 18 kuća a izgrađeno 9 novih mini kuća koristeći reciklirani materijal. To je unaprijedilo životne uslove za 628 porodica uz učešće preko 2.900 Romkinja i Roma u projektima.

Vrijednost materijala i radne snage u pojedinim naseljima predstavlja i do polovine uloženi sredstava (označeno plavom bojom na grafikonu).

Pored građevinskih radova, projekat je takođe ponudio obuku uz praktičan rad za različite zanate, promovisao poduzetništvo i obrazovanje djece i druge inicijative.

Rezultati programa malih grantova projekta BPRI – Milena Isaković, regionalni koordinator projekta, OSCE/ODIHR

Programom malih grantova koji implementira BPRI podržani su lokalni projekti u 19 romskih naselja u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji, Kosovu * i Crnoj Gori. Raspoloživa sredstva (5.000 EUR plus učešće opštine od 10%) korištena su uglavnom za unapređenje infrastrukture (proširenje kanalizacionih i vodovodnih sistema,

* Ovaj naziv nije pristran u pogledu stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom br. 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i Mišljenjem Međunarodnog suda za pravdu o proglašenju nezavisnosti Kosova.

uvođenje javne rasvjete, asfaltiranje puteva, itd.), iako su se tri projekta fokusirala na obrazovanje a jedan projekat pomogao da se unaprijedi pristup uslugama opštine. Projektima je podržana implementacija lokalnih akcionih planova za Rome gdje su isti postojali. Više informacija o svim projektima dostupno je u [regionalnoj brošuri](#).

Uvođenje romskih pitanja u redovne društvene tokove u novom Zakonu o socijalnom stanovanju – Maja Remikovic, Ministarstvo turizma i održivog razvoja, Vlada Crne Gore

U 2013. godini, prosječna cijena kvadratnog metra u Crnoj Gori iznosila je 1.200 EUR dok je prosječna plata bila 480 EUR. Shodno tome, veliki broj ljudi nije u mogućnosti da priušti stanovanje po cijenama slobodnog tržišta a Zakon o socijalnom stanovanju je usvojen u julu 2013. godine sa ciljem da pruži podršku najugroženijem stanovništvu. Zakon predviđa mjere koje realizuje i javni i privatni sektor, uključujući različite mehanizme finansiranja, organizovanja i pravne oblike. Različiti modeli uključuju:

- Kupovina ili izgradnja socijalnog stanovanja za unajmljivanje
- Davanje zemljišta pod zakup za izgradnju socijalno stanovanja
- Dodjeljivanje zemljišta za izgradnju novih ili rekonstrukciju starijih jedinica za socijalno stanovanje
- Davanje subvencija za socijalno stanovanje
- Pružanje dugoročnih kredita privatnim kompanijama, fizičkim i pravnim licima, stambenim zadrugama za obezbjeđivanje jedinica za socijalno stanovanje
- Pružanje podrške javno-privatnom partnerstvu za razvoj socijalnog stanovanja.

Postoji nedostatak sredstava tako da će prioriteti biti definisani kroz nacionalne i lokalne programe za socijalno stanovanje. Mogući korisnici uključuju državljane Crne Gore, ali i strane državljane i lica bez državljanstva čiji status je regulisan Zakonom . Konkretnije, ciljne grupe uključuju samohrane roditelje, osobe sa invaliditetom i njihove porodice, starija lica, maldi koji napuštaju sirotišta ili slične institucije, Romi i Egipćani, (interno) raseljene osobe i žrtve nasilja u porodici.

Izrada lokalnih akcionih planova za stanovanje u osam pilot opština – Merita Dalipi, rukovodilac Stambene jedinice u Direkciji za stanovanje i građevinarstvo, Ministarstvo okoliša i prostornog planiranja, Kosovo

BPRI podržava izradu osam lokalnih akcionih planova za provođenje vladine strategije za socijalno stanovanje. Cilj ove aktivnosti je stvaranje mogućnosti za održivo stanovanje u osam opština koje učestvuju u projektu¹ za porodice ili pojedince koji nisu u takvim ekonomskim okolnostima da traže stanovanje pod kiriju na tržištu, sa posebnim naglaskom na potrebe Roma, Aškalija i Egipćana. Procedure za ovaj postupak su bazirane na Zakonu o finansiranju stanovanja za lica sa potrebama i administrativnim uputstvima koje daje Ministarstvo okoliša i prostornog planiranja.

Terenske posjete

Opština Leža

Grad Leža je administrativni centar okruga Leža na sjeverozapadu zemlje. Po procjeni romskih NVO i opštinskih vlasti, u Leži živi oko 397 romskih i egipćanskih porodica od ukupno 8.186 porodica (29.532 stanovnika). Romi i Egipćani predstavljaju oko 5% stanovništva. Romi u Leži žive uglavnom u dva naselja: Lagja „Beselidhja“ i Lagja „Skenderbej“. Opština je nedavno izradila i usvojila lokalni akcioni plan za Rome (2013-2015) i imenovala lokalnog eksperta za Rome koji se bavi pitanjima romskih i egipćanskih zajednica. Opština je takođe implementirala nekoliko infrastrukturnih projekata koji

¹Gračanica, Kosovo Polje, Orahovac, Uroševac, Đakovica, Peć, Klina i Prizren.

unapređuju životne uslove za Rome, Egipćane i većinsku populaciju. To uključuje asfaltiranje puteva u naselju, izgradnju stepeništa koji povezuju naselje sa centrom grada i unapređenje pristupa domu zdravlja, te rekonstrukcija mosta koji povezuje naselje za školom i glavnim državnim putem. Opština je takođe u procesu prijave za sredstva Fonda za stanovanje koji je uspostavilo Ministarstvo za infrastrukturu i urbanizam koji će dati podršku za unapređenje kuća za Rome i Egipćane i novu izgradnju ukoliko je potrebna.

Opština Lushnje

Po procjeni romskih NVO, Romi i Egipćani u Lušnji predstavljaju 2,78% ukupnog stanovništva ovog grada. Romsko stanovništvo u Lušnju živi uglavnom u naselju Saver gdje su se po prvi put naselili 1965. godine. Romi u naselju Saver većinom se bave poljoprivredom. U opštinsko vijeće, lokalno tijelo vlasti za donošenje odluka, izabran je predstavnik Roma. U aprilu 2013. godine, opština Lušnje usvojila je lokalni akcioni plan za Rome (2013-2015). Takođe su koristili finansiranje putem malog granta BPRI projekta za rekonstrukciju kanalizacionog sistema. Opština će takođe koristiti Fond za stanovanje koji je uspostavilo Ministarstvo za infrastrukturu i urbanizam za realizaciju drugih unapređenja.

Najbolja fotografija projekta malog granta

BPRI je štampao nekoliko fotografija lokalnih projekata koji su finansirani kroz program malih grantova. Učesnici su glasali za fotografiju i projekat koji im se najviše sviđao. Treće mjesto osvojio je projekat rekonstrukcije kanalizacije u opštini Lušnje u Albaniji. Drugo mjesto osvojio je projekat obrazovanja iz Tivta, Crna Gora. Prvo mjesto osvojila je Kancelarija za uključivanje Roma u Opštini Bijelo Polje.